

SISTEMUL DE FORTIFICAȚII ENEOLITICE DE LA TURDAȘ-LUNCĂ, JUDEȚUL HUNEDOARA, ROMÂNIA

Sabin Adrian Luca, Cosmin Ioan Suciu***

*Dedicăm acest articol celui care a fost
dr. FLORIAN DUMITRESCU-CHIOAR*

Cuvinte cheie: cultura Turdaș, eneolitic timpuriu, fortificații, Transilvania de sud-vest, România

Keywords: Turdaș culture, early Eneolithic, southwestern Transylvania, Romania

Cercetările arheologice în situl preistoric de la Turdaș-Luncă au fost începute de Zsófia Torma¹. Ele au continuat sub conducerea lui Martón Roska² și a altor cercetători³. Cercetările noastre sistematice s-au întreprins între anii 1992–1998. Campaniile anilor 1992–1995 au fost publicate într-un volum separat⁴, iar o parte din cercetările anilor 1996–1998 (stratigrafia) au fost incluse în volumul dedicat săpăturilor preventive din anul 2011⁵.

După se poate lesne observa sistemul de fortificație a înconjurat integral maxima difuziune a așezării aparținând culturilor Turdaș și Petrești. Nu avem elemente care să demonstreze că locuirea Starčevo-Criș sau cea Coțofeni ar fi avut elemente de fortificație. Nici descoperirile de epocă dacică nu au fortificații aparținătoare. Un singur șanț de gard, dispus către extremitatea de nord a zonei Bretea Nord (fig. 1; dreapta sus; perpendicular pe șoseaua veche), pare a aparține unei incinte medievale.

Ca observație generală – înainte de a descrie elementele de fortificație – trebuie să constatăm următoarele:

* Universitatea “Lucian Blaga” Sibiu, e-mail: sabinadrian.luca@ulbsibiu.ro; Muzeul Național Brukenthal Sibiu, e-mail: sabin.luca@brukenthalmuseum.ro.

** Universitatea “Lucian Blaga” Sibiu, e-mail: cosmin.suciu@ulbsibiu.ro.

¹ Gooss 1876–1877; Gooss 1877; Gooss 1878; Roska 1941; Ljşzló 1991.

² Roska 1928.

³ Pentru istoric vezi Luca 2001, capitolul I.

⁴ Luca 2001.

⁵ Luca et alii 2011.

- gardurile descoperite au – de cele mai multe ori – rolul de element avansat de fortificație. Șanțurile acestora de fundare sunt de mici dimensiuni și prezintă – uneori – amprente de unor pari. Am putut urmări asemenea garduri și în așezarea turdășeană de la Orăștie-Dealul Pemilor, punct X_2 ⁶. Uneori, foarte rar, au și rol de departajare în interiorul așezării (cartiere?);

- o parte din șanțurile palisadelor arată că stâlpii care alcătuiau zidul din lemn au fost scoși intenționat și folosiți – după toate probabilitățile – la alte construcții. În acest caz șanțurile sunt colmatate, au fundul rotunjit și marginile neregulate;

- în cazurile în care palisadele au rămas în picioare marginile gropilor sunt ferme și fundul acestora ne arată că s-a practicat metoda “stâlp lângă stâlp” pentru construcția palisadei.

În perioada 2007–2008 au fost efectuate cercetări magnetometrice de o echipă de la Universitatea Kiel condusă de dr. Mischa Carsten, ajutat de către regretatul Florian Dumitrescu-Chioar. Magnetometria a scos la iveală traiectul unui șanț de fortificație care a fost surprins foarte bine în zona B a sitului, la sud de ductul autostrăzii. Pe traiectul autostrăzii șanțul a fost doar bănuț. Ductul unei alte alveolări este surprins perpendicular pe traseul autostrăzii și reprezintă albia unui râu. Șanțul identificat de către echipa germană este C_{181} (zona centrală a sectorului B), care a fost surprins de către noi pe 127 m și este posibil ca magnetograful să nu fi detectat șanțul datorită nivelului de coluviu care acoperă terasa în această zonă și care a antrenat și distrus partea superioară a depunerilor arheologice. C_{181} este profilat în sterilul galben cu două faze de folosire: 181 mai timpurie (cultura Turdaș) și 181a mai târzie (cultura Petrești). Au fost identificate și gropi de stâlpi care flanchează șanțul. Umplutura este neagră-brun cu urme de pigment ceramic. Șanțul a fost profilat la 1,2 m de la suprafața actuală a solului și are adâncimea finală de aproximativ 2,6 m, cu o lățime în partea superioară de 2,6 m.

În partea de est a zonei B, șanțul continuă și face o buclă spre nord, surprinsă pe cercetarea magnetometrică a echipei germane, după care se leagă de șanțul C_{388} . Complexele din această zonă s-au păstrat mai bine. C_{338} are o direcție aproximativ nord-est–sud-vest, paralel cu palisada C_{339} . În profil, șanțul are formă de “V” cu fundul aplatizat. Umplutura șanțului este lutoasă, în partea superioară găsiindu-se fragmente ceramice, oase și mult pigment de chirpici. Culoarea umpluturii este negru-cenușiu în partea superioară, iar în partea inferioară cenușiu-deschis și gălbui. Șanțul s-a profilat la 1 m adâncime și are o adâncime finală de 3 m. Acesta a fost surprins pe 39,7 m și are o deschidere în partea superioară de 3,5 m. Palisada C_{339} are o lățime de 0,89 m, fundul plat

⁶ Luca 1997; Luca, Pinter 2001.

Foto 1. Ortofotoplan cu sectoarele sitului Turdaș și ductul sistemului de fortificații. Cu galben – aproximare; cu albastru, roșu, roz – traiect excavat. / *Orthophotomap of Turdaș site sections and the duct of the fortifications system. Yellow – supposition; blue, red, pink – excavated route.*

Foto 2. Ortofotoplan cu cercetările magnetometrice din 2007–2008 efectuate de Carsten Mischa pe terasa de la Turdaș, suprapuse peste ductul autostrăzii cu cercetările magnetometrice ale lui Dorel Micle din 2011. / *Orthophotomap on Carsten Mischa's magnetometric investigations from 2007–2008, Turdaș terrace, superposed, on the highway trace, with Dorel Micle's magnetometric investigations from 2011.*

având o umplutură cu mult pietriș, pe alocuri lutoasă, de culoare negru-cenușiu, cu pigment de chirpici și fragmente ceramice. Palisada este suprapusă de C_{1880} (groapă de mari dimensiuni).

După observațiile din teren turnul avea un nivel de călcare amenajat cu piatră de râu. Aici se găseau și fragmente ceramice aduse din strat. Porțile sunt una în fața celeilalte, chiar dacă între C_{181} și C este o diferență cronologică, acestea tăindu-se unul pe altul.

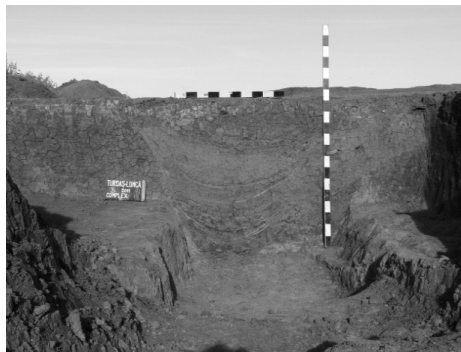

Foto 3. C_{181a} – profil. / C_{181a} – profile.

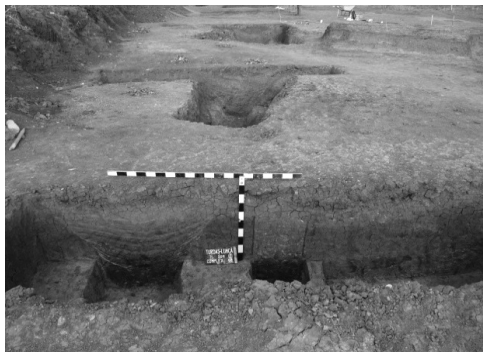

Foto 4. C_{181} – (stânga) cu groapă de stâlp (dreapta). / C_{181} (left) with the borne pit (right).

Foto 5. C_{181} – vedere aeriană dinspre est, octombrie 2012. / C_{181} – aerial image from the East, October 2012.

Foto 6. C_{338} – vedere dinspre vest. / C_{338} – image from the West.

În partea de vest a zonei B avem un șanț care îl continuă pe C_{181} și C_{977} . C_{997} s-a conturat la 1,3 m față de suprafața actuală a solului și are o adâncime finală de 3,5 m. A fost surprins pe 41,5 m și are o lățime de 3,66 m în partea

Reconstituire 1. Palisada și poartă de acces C_{181} în partea de jos a imaginii și palisada cu turn ($C_{191, 988}$) și poartă de acces C. Vedere spre exteriorul sistemului de apărare. / *Reconstitution 1. The palisade and the access gate C_{181} down the image; the palisade with tower ($C_{191, 988}$) and C access gate. An image toward the defense system outside.*

Reconstituire 2. Palisada și poartă de acces C_{181} în partea de sus a imaginii și palisada cu turn ($C_{191, 988}$) și poartă de acces. Vedere spre interiorul sistemului de apărare. / *Reconstitution 2. The palisade and the access gate C_{181} up the image; the palisade with tower ($C_{191, 988}$) and the access gate. An image toward the interior of the defense system.*

superioară. C_{997} este posibil să corespundă cu șanțul C_{1256} din partea estică a zonei C (peste râpă). În partea de nord-est șanțul se pierde în profil. Șanțul este suprapus de C_{964} , C_{976} și de gropile de stâlpi din structurile numite 11a și 12. Șanțul C_{994} dublează C_{977} . În ele au fost surprinse gropile de stâlpi. Umplutura este neagră cu pigment galben (pestriț).

Foto 7. C_{977} – intersecția cu complexul C_{976} , vedere dinspre vest. / C_{977} – crossing point with C_{976} complex; image from the West.

Foto 8. C_{977} – vedere dinspre vest. La nord de el se observă C_{994} . / C_{977} – image from West. C_{994} can be seen on its northern side.

Zona A.

Cel mai impresionant sector de fortificații din această perioadă (cultura Turdaș) este excavat în zona "A" a sitului, într-o parte a așezării în care

sistemul se strânge pentru a proteja o intrare în localitate (sistem de locuire protourban). De la palisada C_{339} și până la șanțul C_{842} sunt aproape 200 de m. Din păcate, o parte a sistemului a fost distrus de drumul actual (între șanțul C_{338} și C_{001}), unde ar trebui să avem minimum o palisadă. Cu două palisade care dublează șanțurile (C_{339} și C_{150}) și șase șanțuri care se strâng pentru a proteja o intrare labirintică protejată de un turn și o palisadă mică (C_{014b}) este una dintre cele mai complexe lucrări de fortificare cunoscute pentru acest moment cronologic.

C_{001} . Adâncimea de conturare a complexului este de 1,05 m, cu adâncime finală de 2,05 m și lățimea de 1,65 m în partea superioară. Lungimea pe care a fost excavat șanțul este de 32,67 m. Șanțul are fundul rotunjit într-un steril negru. Umplutura este brun-cenușie cu pete galbene și pigment ceramic. În partea superioară apar fragmente ceramice și pietricele. Șanțul taie groapa C_{854} .

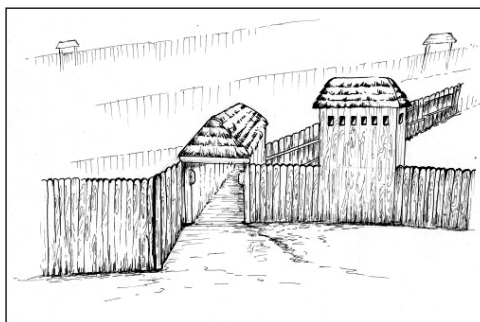
C_{003} . Adâncimea la conturare a complexului este de 0,85 m, cu adâncime finală de 3,14 m și lățimea de 2,7 m în partea superioară. Lungimea pe care a fost excavat șanțul este de 32,67 m. Șanțul este săpat în formă de "V", cu două nivele de umplere. În partea superioară există câteva lentile negre, indicând o colmatare. În partea sudică șanțul se închide (posibilă trecere) și nu mai poate fi observat spre martorul sudic. În partea superioară umplutura este brună, devine brun-gălbui, iar spre fund devine galbenă. Șanțul taie groapa C_{840} .

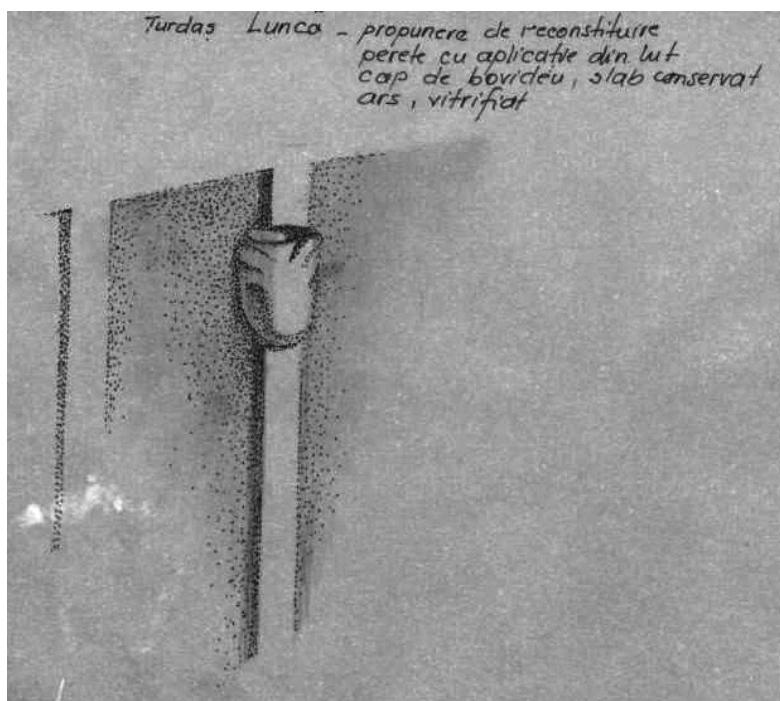
Plan 1. Sistemul de fortificații – partea de est a zonei B (C_{339} , C_{338}) și zona A a sitului Turdaș (C_{001} , C_{003} , C_{150} , C_{009} , C_{010} , C_{842} și C_{014}). În zona porții avem un șanț mic C_{014b} (verde). / Layout 1. The earth works system – the east part of zone B (C_{339} , C_{338}) and zone A of Turdaș site (C_{001} , C_{003} , C_{150} , C_{009} , C_{010} , C_{842} , and C_{014}). There is small ditch C_{014b} in the gate zone (green).

Reconstituire 3. Zona A. Sistemul de palisade, porți, turnul de apărare și poziționare acestora. / *Reconstitution 3. Zone A. The system of palisades, gates, the defense tower, and their location.*

Reconstituire 4. Zona A. Turnul și intrarea avansată. Propunere de reconstituire cu tunel de acces. / *Reconstitution 4. Zone A. The tower and the advanced entrance. A reconstituting proposal, with an access tunnel.*

Reconstituire 5. Zona A. Capul de taur aplicat pe laterala intrării-tunel. / *Reconstitution 5. Zone A. The bull head on the entrance-tunnel lateral side.*

Foto 9. Imagine de ansamblu zona A – se observă foarte bine amprentele închise la culoare a C_{001} , C_{003} , zona porții și C_{009} , C_{010} , C_{014} . / *A general image of zone A – the dark stamps of C_{001} , C_{003} , in the gate area, and C_{009} , C_{010} and C_{014} can be well noticed.*

Cu această ocazie facem și o propunere de reconstituire pentru zona de intrare cu cea mai puternică fortificare la Turdaș-Luncă. Toate elementele de substrucție se regăsesc în teren. De asemenea, resturi dislocate în urma distrugerii violente prin ardere. Toate șanțurile săpate pentru palisade arată cu claritate existența acestora prin mai multe situații arheologice, după cum urmează:

- la conturare s-a observat, în majoritatea cazurilor, un strat de pietriș și nisip aluvionar care păstra amprenta stâlpilor și ductului palisadei; acest strat arată, de asemenea, inundațiile repetate care au afectat situl, dar și faptul că palisada avea și un rol – involuntar obținut – de “dig”;

- atunci când palisadele nu au fost demontate intenționat se observă cu claritate amprenta în “V” accentuat și un șanț cilindric, continuu, la proximitatea maximă de adâncime; acestea demonstrează că stâlpii erau dispuși continuu și formau un adevărat “zid” din lemn;

- în unele cazuri, palisadele au fost demontate intenționat; atunci surprindem situații *in situ* doar din loc în loc;
- intrarea în incinta propriu-zisă a localității preistorice se face printr-un sistem complicat și sinuos de porți mici, porți mari și suprafețe acoperite ("tuneluri din lemn");
- din loc în loc, porțile mai importante sunt flancate cu turnuri din lemn;
- "tunelurile din lemn" au sistem propriu de iluminat, dar și de protecție ritualică.

C₀₀₉. Adâncimea la conturare, față de suprafața solului, 1,15 m, cu adâncime finală de 2,25 m și lățimea de 2,9 m în partea superioară. Lungimea pe care a fost excavat șanțul este de 66 m. Șanțul are o umplutură neagră-cenușie, lutoasă, cu fragmente ceramice. În partea inferioară solul este brun-gălbui, lutos, cu urme ceramice și în, unele zone, cu pietricele aduse de aluviuni. În zona de sud se oprește brusc, formând o zonă de acces în interiorul satului, conectată cu poarta din zona C_{014b}.

C₁₅₀. Șanț cu o lățime de 0,88 m, fără urme de pari. Acesta dublează șanțul C₀₀₉, posibil o palisadă a acestuia. Adâncimea de conturare față de suprafața actuală a solului este de 1,2 m, iar adâncimea finală este de 1,64 m. Umplutura șanțului este brun închis-nisipos cu pigmenți negrii. Mai apar pigmenți de ceramică și cărbune, foarte rar oase de animale și ceramică. Toate resturile par a fi în poziție secundară, aduse de aluviuni. Șanțul se conturează în sterilul gălbui nisipos și este suprapus de C₀₀₈.

C₀₁₀. Adâncimea la conturare față de suprafața actuală a solului este de 1,2 m, cu o adâncime finală de 2,20 m și lățimea de 3,3 m în partea superioară. Lungimea pe care a fost excavat șanțul este de 41,74 m. Șanțul apare de sub nivelul de coluviu, cu două niveluri de umplere. Partea superioară – negru-cenușiu lutos, iar partea inferioară – brun-gălbui lutos. În zona sudică (zona porții, în apropiere de C₀₁₄) se închide. Acesta taie complexul C₀₁₃.

C₀₁₄. Acesta a fost sesizat de sub coluviu, de la 1 m adâncime față de suprafața actuală a solului și are o adâncime finală de 2,4 m. Dinspre profilul de nord apare o platformă cu o lungime variabilă de la 13,8 m la 16,2 m. O a doua platformă începe la 45 m și se termină la 49,20 m. La 69,5 m aceasta intersectează cu palisada C₁₅₂. Aceasta se termină la 130,2 m cu o formă rotunjită. Se întrerupe 7,3 m și continuă 15 m către profilul sudic. Ea taie C₀₉₃ și este tăiată de structurile 4 și 6. Taie, de asemenea, C₀₂₃ și este tăiată de palisada C₁₅₂. Umplutura este brun-gălbuie, cu apariții rare de pigment ceramic. Au ieșit și vase întregibile în umplutura acestuia. În zona porții, palisada are o întrerupere de 6,7 m.

C₈₄₂ este un șanț care începe în zona porții, în afara acesteia, către est. S-a conturat la 1,15 m adâncime față de suprafața actuală a solului și are adâncimea

Foto 10. C_{001} – profil. / C_{001} – profile.

Foto 11. C_{009} / C_{009} .

Foto 12. C_{010} / C_{010} .

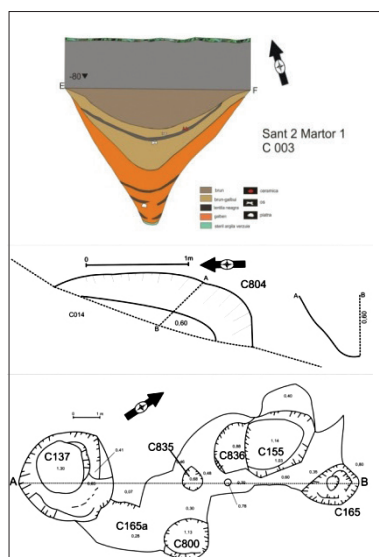

Foto 13. C_{003} – profil. / C_{003} – profile.

Foto 14. C_{003} – imagine de ansamblu (în stânga se observă C_{001}). / C_{003} – a general view (C_{001} – may be seen in the left side).

finală de 2,4 m. Lățimea în partea superioară este de 2,7 m. Umplutura este brun închisă în partea superioară și brun-gălbuie în partea inferioară, pigmentată cu ceramică și chirpici. Avem și un vas întregibil și două greutatea. Ea are două momente de umplere. Este posibil ca partea sa superioară să fie doar o tasare a stratului de cultură.

Foto 15. C_{842^*} / C_{842^*}

Foto 16. C_{014^*} / C_{014^*}

◀ Foto 17. Zona A – zona intrării în fortificație (partea de est a acesteia). / Zone A – the area of the defense works entrance (its eastern side)

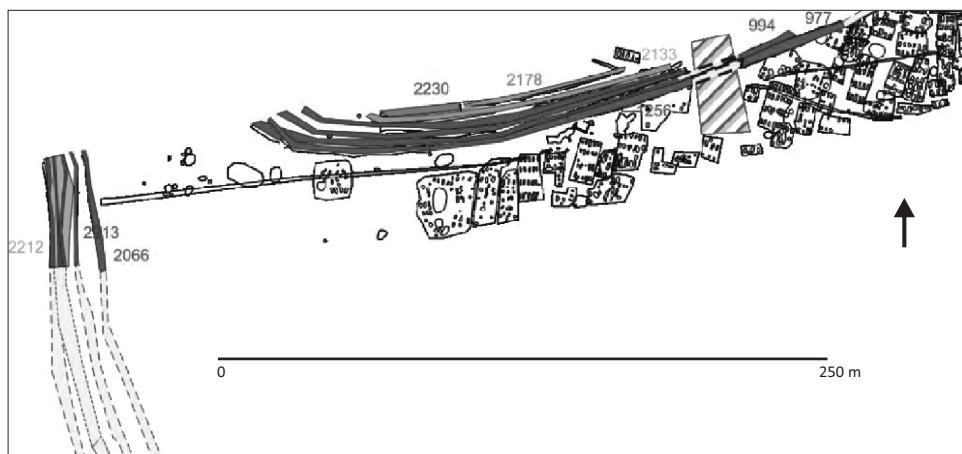
▼ Foto 18. Zona A – sistemul de fortificații. / Zone A – the defense works system.

Zona C

Foto 19. Sistemul de fortificare zona C – detaliu de lucru, septembrie 2011. / *The defense works system C – detail, September 2011.*

Plan 2. Sistemul de fortificare zona C. / *Layout 2. Zone C defense system.*

Șanțurile C_{1256} (zona C) și C_{977} (zona B) par să fie unul și același complex. Este mai complicat de făcut o legătură între ele datorită unei râpe care a distrus situl în zona dintre ele. Sunt unele din cele mai vechi complexe din această zonă, ele fiind tăiate de complexe adâncite cu material Turdaș, și de locuințele de suprafață Turdaș târzii, ca și de platformele petreștene. Umplutura lor este neagră cu pigment galben, cu foarte puține fragmente ceramice. C_{1256} a avut

două momente de umplere, documentate de o lentilă de lut galben aflată la 0,4–0,5 m de fund. Șanțul are adâncimea de 1,53 m de la conturare și se pare că este legat de un alt șanț, care merge paralel cu el, C_{1255} . Fundul șanțului este rotunjit, asemănător șanțului C_{014} din zona A și a lui C_{181} din zona B. Deschiderea maximă documentată a C_{1256} este de 3,45 m. Lungimea pe care a fost surprins, în zona de V, este de aproape 158 m. Tot acest sistem este tăiat de un șanț mai târziu – C_{1234} . Către vest șanțul, cu întreg sistemul pe care îl alcătuiește, cotește brusc spre nord.

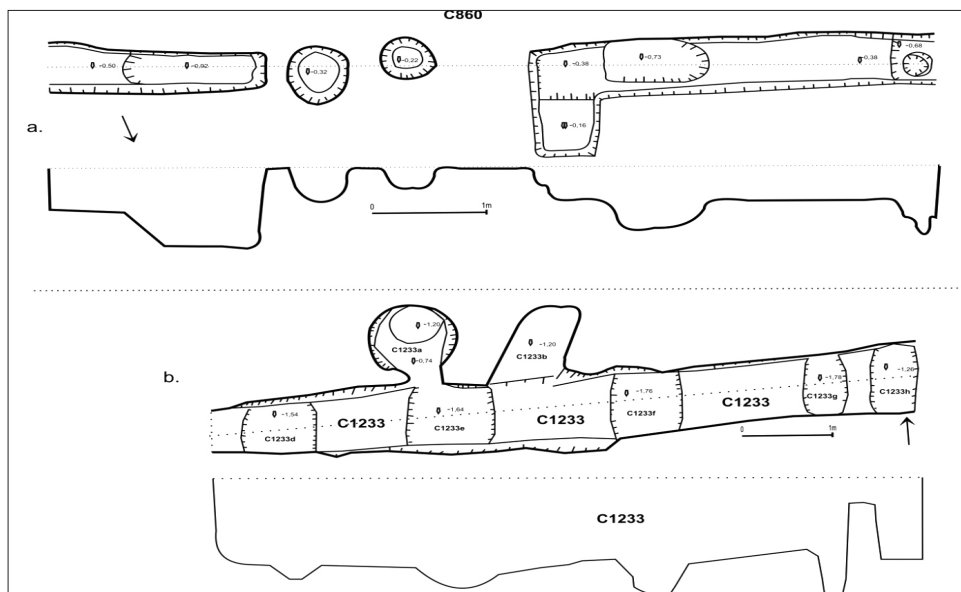
C_{1255} este paralel cu C_{1256} și s-a conturat la 2,13 m față de suprafața actuală a solului, având o adâncime de alți 2,13 m, cu deschiderea în partea superioară de 1,6 m. Este tăiat și el de către C_{1254} .

C_{1245} este situat între șanțul C_{1255} și palisada C_{1233} și are lățimea în partea superioară de 1,07–1,4 m, iar adâncimea finală de 2,3 m. Acesta are mai multe gropi de stâlpi pe fundul său și o amenajare de mici dimensiuni C_{1257} (3,72 m lungime pe 0,31–0,5 m lățime), posibil structura unui turn de lemn care era legat de palisada C_{1233} .

Foto 20. Șanțurile din fața palisadei C_{1233} (vedere dinspre est). / The ditches in front of C_{1233} palisade (view from the East).

Palisada C_{1233} este masivă și pornește de la 0,45 cm de sub platformele arse Petrești și Turdaș târzii. Ea are adâncimea de 0,85 m. Adâncimea maximă a stâlpilor ajunge la 2,70 m. Lățimea este de 0,9 m și a fost surprinsă pe o lungime de 114 m. Stâlpii sunt masivi, rotunzi, dispuși la aproximativ 1,5–2 m unul de altul. Aceștia sunt dublați de alți stâlpi aflați în partea dinspre interior a palisadei. C_{1233} a funcționat în paralel cu C_{1256} , C_{1255} și C_{1245} , alcătuind un sistem defensiv impresionant. Palisada se afla la 2,36 m nord de C_{1245} .

Plan 3. Palisada C_{1233} – plan și profil. / Layout 3. C_{1233} palisade – layout and profile.

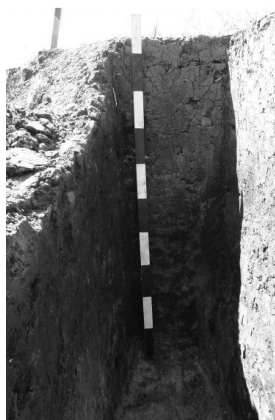

Foto 21. Profil C_{1233}' / C_{1233} – profile.

Foto 22. Imagine C_{1233} dinspre V. / C_{1233} – seen from the West.

Foto 23. Sistemul de fortificație văzut dinspre C_{1233}' / The defense system as seen from C_{1233}'

Șanț C_{2230} . Palisada este orientată pe direcția est-vest și intră sub profilul nordic. Acesta se profilează la adâncimea de 1 m față de suprafața actuală a solului și are adâncimea finală de 2,9 m. El este excavat pe 29,9 m și are lățimea maximă de 3,85 m. Acesta continuă șanțul C_{2178} către vest. Umplutura sa are un aspect lutos și este de culoare cenușie, cu amestecul format din fragmente

ceramice, oase și fragmente de chirpici. În secțiune, forma șanțului este semicirculară. Materialele arheologice sunt descoperite în partea superioară a șanțului, fiind dispuse pe un nivel orizontal.

C_{2178} . Acesta este un șanț orientat pe direcția est-vest, cu o lungime de 60 m și o lățime maximă de 1,14 m. El este situat la 2,78 m nord de palisada C_{1233} .

Șanț C_{2229} . Șanțul este orientat pe direcția est-vest, umplutura sa este cenușoasă în partea superioară și de culoare cenușiu-deschisă și lutoasă în partea inferioară. În partea mediană umplutura este de culoare negru-cenușiu, cu intruziuni de pete galbene. În secțiune are o formă de V, materialele arheologice fiind descoperite doar în partea superioară.

C_{2066} . Acesta este orientat nord-sud și este surprins pe toată lățimea ductului autostrăzii, în secțiune având o formă semicirculară. El este conturat la 1,5 m față de suprafața actuală a solului, cu adâncimea finală la 2,9 m. Umplutura sa are un aspect lutos, de culoare cenușiu deschis, cu fragmente ceramice și bucăți mici de chirpici. În partea superioară se observă mai multe materiale ceramice. Șanțul se află la 68 de m de locul în care C_{1256} cotește brusc spre nord. Lățimea sa în partea superioară este de 1,62m.

C_{2213} . Șanțul este orientat nord-sud și a fost surprins pe toată lățimea autostrăzii. Umplutura sa are un aspect lutos, de culoare cenușiu-deschisă. Lățimea în partea sa superioară este de 0,80 m și este o palisadă. Ea se află situată la est de C_{1212} .

Șanțurile C_{2212} sunt parte a unui sistem defensiv orientat pe direcția nord-sud, surprins pe toată lățimea autostrăzii, fiind format din 3 structuri defensive, conturat la 1,5 m adâncime față de suprafața actuală a solului. Șanțul mare, în formă de V (C_{2212A} , adâncimea finală la 2,20 m), are o umplutură lutoasă de culoare negru-cenușie cu intruziuni de pete galbene în partea inferioară, fiind și cel mai adânc. În umplutură s-au identificat și materiale ceramice și oase. În fața acestuia, spre vest, un al doilea șanț (C_{2212B}), mai puțin adânc decât primul (1,80 m), umplutură asemănătoare ca primul șanț, dar culoarea mai închisă. Al treilea șanț, situat și mai la vest de celelalte două, are umplutura neagră, lutoasă, fără materiale ceramice (C_{2212C}) cu adâncimea de 1,60 m.

Tăblița numărul 2 de la Turdaș, aflată în colecția Muzeului Național de Istorie al Transilvaniei, are incizii concentrice care seamănă izbitor cu sistemul de fortificații excavat în 2011. Ea se poate suprapune peste o parte din sistemul actual de fortificație – așa cum este el păstrat – și reflectă cu o exactitate uimitoare forma fortificației, după cum urmează.

1. Șanțul interior C_{181} , C_{976} , C_{338} , C_{1256} – avem același unghiuri în partea de est și vest;

2. Păstrat parțial, același traiect ca și C_{001} , C_{003} , C_{009} , C_{010} ;

3. Traiectul lui C_{014} care are același unghi.

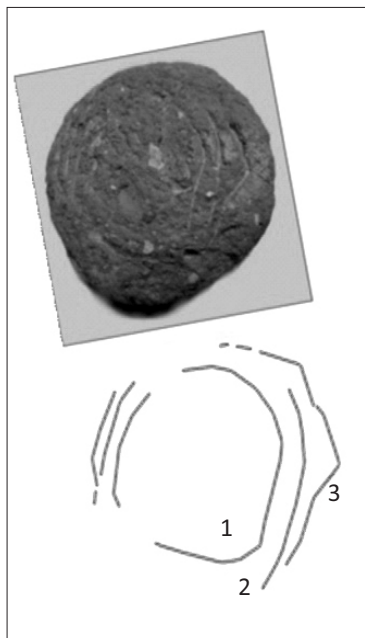

Fig. 1. Tăbliță provenind de la Turdaș, săpăturile vechi (Vlassa, 1979, tableta nr. 2). Ea are un ornament format din linii concentrice, parțial păstrate, erodate de timp. / Plate from Turdaș, the old investigations (Vlassa, 1979, plate 2). The plate ornament consists in partly preserved concentric incisions.

Diametrul fortificațiilor are aproximativ 1160 m, cu o suprafață estimată de circa 100 ha (sau mai mult) în perioada de maximă funcționare (cultura Turdaș). Se poate spune cu certitudine că sistemul de fortificații cu șanțuri și palisade urmărea denivelările terenului. În zona intrării de est se creează o zonă compactă de palisade pe o adâncime de aproximativ 200 m. Aceeași concentrare o regăsim și în partea de vest a sitului, unde avem o adâncime a sistemului de apărare de aproximativ 130 m și bănuim și aici existența unei intrări.

În concluzie, studiul arhitecturii generale a sitului este doar la început. Acesta va îmbrăca forma unui volum separat ce va fi redactat în următorii ani.

Mulțumiri. Fără acești colegi nu s-ar fi putut realiza una dintre cele mai mari lucrări de descărcare arheologică din România: prof. univ. dr. Gheorghe Lazarovici, dr. Florian Dumitrescu-Chioar, Gheorghe Natea, Vasile Palaghie, dr. Tincu Sorin, dr. Suciu Cosmin, dr. Victor Sava, dr. Marius Ciută, Mihai Căstăian, Adrian Luca, Benjamin Părau, Laura Coltofean. Prelucrarea materialelor arheologice s-a făcut cu următoarea echipa: statistică ceramică arheologică: dr. Anamaria Tudorie, dr. Florina Maria Nițu, Ecaterina Georgescu, Alexandra Georgescu, Alexandru Ilie Munteanu; studii arheozoologice: dr. Georgeta El Susi; industria materiilor prime animale: dr. Diana Sztancs, dr. Corneliu Beldiman; magnetometrie: Mischa Carsten, Dorel Micle; restaurare metal: dr. Dorin Barbu, Călin Bobic; ceramică: Constantin Buleteanu, Cristina Scărlătescu; fotograf: Alexandru Olănescu.

Mulțumim firmelor Strabag România și, de asemenea, mulțumim Direcției pentru Cultură și Patrimoniu Cultural Național Hunedoara și Muzeului Civilizației Dacice și Romane Deva.

BIBLIOGRAFIE

- Gooss 1876–1877,
C. Goos, *Chronik der archäologische Funde Siebenbürgens*, în AVSL, 13, 1876–1877, 2, 203–338.
- Gooss 1877,
C. Goos, *Skizzen zur Vorrömischen Kulturgeschichte der mittleren Donaugegenden*, în AVSL, 14, 1877, 1, 47–175.
- Gooss 1878,
C. Goos, *Bericht über die von Fräulein Sofie von Torma in der Sitzung der historischen Section des Vereins für siebenbürgische Landeskunde im August 1877 ausgestellte Sammlung prähistorischen Funde*, în AVSL, 14, 1878, 3, 592–626.
- Lazarovici, Lazarovici 2006a,
M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, *Arhitectura Neoliticului și Epoca Cuprului din România, Neoliticul*, Iași, 2006.
- Lazarovici, Lazarovici 2006b,
M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, *Arhitectura Neoliticului și Epoca Cuprului din România, Eneoliticul*, Iași, 2006.
- Ljşzl 1991,
A. Ljşzl, *Un pionnier de la recherche de la civilisation Turdaş–Vinca: Zsófia von Torma*, în *Banatica*, 11, 1991, 37–51.
- Luca 1997,
S. A. Luca, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (I). Habitatul turdășean de la Orăștie-Dealul Pemilor (punct X₁)*, în *BMA*, 4, Alba Iulia, 1997.
- Luca 1998a,
S. A. Luca, *Die kulturelle Beziehungen am Ende der entwickelten Jungsteinzeit zwischen Siebenbürgen und den umgebenden Gebiete. Die Widerspiegelung dieser in den in der Siedlung von Turdaş-Luncă (Kr. Hunedoara)*, în *The Late Neolithic of the Middle Danube Region*, în *BHAB*, 14, Timișoara, 1998, 165–180.
- Luca 1998b,
S. A. Luca, *Relațiile culturale de la sfârșitul neoliticului dezvoltat dintre Transilvania și ținuturile înconjurătoare*, în *CCDJ*, 16, 1998, 252–262.
- Luca 2001,
S. A. Luca, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (II). Noi cercetări arheologice la Turdaş-Luncă. Campaniile anilor 1992–1995*, în *BMA*, 17, București, 2001.
- Luca 2006,
S. A. Luca, *Aspects of the Neolithic and Eneolithic periods in Transylvania*, în N. Tasić, C. Grozdanov ed., *Homage to Milutin Garašanin*, Belgrade, 2006, 341–366.

- Luca, Pinter 2001,
S. A. Luca, Z. K. Pinter, *Der Böhmerberg bei Broos / Orăștie. Eine archäologische monographie*, în *BMA*, 16, 2001.
- Luca et alii 2008,
S. A. Luca, C. I. Suciuc, A. Luca, *Incised amulet from Turdaș-Luncă archaeological excavation*, în *BB 35* (Proceedings: Signs and symbols from Danube Neolithic and Eneolithic; International symposium: *The Danube Script: Neo-Eneolithic "writing" in Southeastern Europe*), Sibiu, 2008, 67–76.
- Luca et alii 2009,
S. A. Luca, C. I. Suciuc, A. Luca, *Amuleta incizată din săpăturile arheologice de la Turdaș*, în *BruckAM*, 4, 2009, 1, 21–30.
- Luca et alii 2012,
S. A. Luca ed., *Cercetările arheologice preventive de la Turdaș-Luncă (jud. Hunedoara). Campania 2011*, în *BB 59*, 2012.
- Nițu 1943–1945,
A. Nițu, *Despre semnificația motivului pictural în formă de casă de la Turdaș*, în *Apulum*, 2, 1943–1945, 81–89.
- Roska 1928a,
M. Roska, *Stațiunea neolitică de la Turdaș*, în *PMJH*, 3–4, 1928, 3–27.
- Roska 1928b,
M. Roska, *Casa neolitică de la Turdaș*, în *AD*, 7, 1928, 39–40, 510.
- Roska 1941,
M. Roska, *Die Sammlung Zsófia von Torma*, Cluj, 1941.
- Vlassa 1966,
N. Vlassa, *Douăsprezece statuete cu cap mobil de la Turdaș*, în *Sargetia*, 4, 1966, 9–16.
- Vlassa 1976,
N. Vlassa, *Neoliticul Transilvaniei – Studii, articole și note*, în *BMN*, 3, Cluj-Napoca, 1976.
- Vlassa 1979,
N. Vlassa, *“Căsuțele de cult” de la Turdaș*, în *Apulum*, 17, 1979, 9–24.

THE ENEOLITHIC SYSTEM OF FORTIFICATIONS FROM TURDAȘ-LUNCĂ, HUNEDOARA COUNTY, ROMANIA

Abstract

The preventive excavations from May–November 2011, on Orăștie-Sibiu highway, at Turdaș Neolithic and Eneolithic site, point Luncă led to a very important Eneolithic system of fortifications discovering.